

Розкрито принципи і основні напрями корекційно-розвиваючої роботи з даною категорією дітей, а також розглядаються можливості батьків у запобіганні виникненню вторинних дефектів.

Нарушення базових складових фонологічної підсистеми функціональної системи мови і мовлення, підсистеми регуляції мовних актів в період інтенсивного розвитку мовної функції призводить до складної дезінтеграції і патології мовлення в подальшому.

Розглянуто цілеспрямованість перенесення основного змісту корекційної технології на ранній і дошкільний вік. Використання програми логопедичного супроводження сім'ї, виховуючої дитину з порушеннями мовлення, зокрема до проблеми мовно-рухових порушень, ґрунтується на інтеграції декількох ланок процесу логопедичної допомоги і є організованим неперервним освітнім процесом, основним змістом якого є взаємодія логопеда і сім'ї.

Найбільш важливою складовою логопедичного супроводження є узгоджена робота логопеда і сім'ї дитини, починаючи з раннього віку, що дозволяє досягти високих показників динамічного зростання рівня психомовного розвитку, демонструючи ефективність корекційної системи.

Ключові слова: рухова церебральна патологія, логопедичне супроводження, онтогенез мовлення, механізми порушення, комплексний підхід, дизонтогенез, корекційно-розвиваючі програми.

Kyslychenko V.A. Speech therapy support families raising children with motor cerebral pathology.

The article describes the features of speech therapy support families raising children with motor cerebral pathology. We consider the scientific and methodological support for new forms of cooperation of parents and speech therapy to overcome severe speech disorders in children with speech motor disorders. Discloses the principles and guidelines of correctional and development work with this category of children, and also considered the possibility of parents in the prevention of secondary defects.

Violations of the basic components of the phonological system of functional subsystems of language and speech subsystems regulation of speech acts in the period of intensive development of speech function leads to the disintegration of the complex and speech pathology in the future.

The expediency of transferring the main content of the correctional technologies for early and pre-school age. Using speech therapy support families raising children with speech impairments, in relation to the problem of speech-motor disorders, based on the integration of several process units and speech therapy care is to establish an ongoing educational process, the essence of which is the interaction of a speech therapist and the family.

The most important part of speech therapy support is coordinated work speech therapist and the child's family, from an early age, which allows to achieve high performance dynamic growth levels psychoverbal development, proving the effectiveness of the correctional system.

Keywords: logopedic support, child language acquisition, mechanisms of speech disorders, integrated approach, developmental disorder, correction and development programs

Стаття надійшла до редакції 31.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 10.11.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Конопляста С.Ю.

УДК 376(477)(092)

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Р.Г. КРАЄВСЬКОГО

Козинець О.В.

Реформування системи спеціальної педагогічної освіти сприяють тому, що все більш актуальними стають питання вивчення історичного досвіду становлення та розвитку вітчизняної дефектології, навчання та виховання осіб з психофізичними порушеннями. У зв'язку із цим особливий інтерес викликає наукова робота й педагогічний досвід окремих вітчизняних вчених-дефектологів, чия активна наукова й творча діяльність відбувалася протягом ХХ століття. Звернення до означеного періоду значною мірою обумовлено тим, що саме в цей час відбувався інтенсивний пошук оригінальних вітчизняних теоретичних та практичних розробок у спеціальній освіті, вироблялося нове бачення вирішення актуальних на той час психолого-педагогічних проблем, спостерігалось загострення інтересу до науково-дослідної роботи.

Яскравим представником плеяди вчених-дефектологів, які жили й працювали у ХХ столітті є кандидат педагогічних наук, доцент Рудольф Генріхович Краєвський. Більша частина життя Рудольфа Генріховича була тісно пов'язана із Києвом, а найвагоміші наукові здобутки – з Київським державним педагогічним інститутом імені О.М. Горького (далі – КДПІ імені О.М. Горького). Та перш ніж стати провідним фельдшером, сурдопедагогом та логопедом, Р.Г. Краєвський пройшов кілька визначальних етапів, які й вплинули на його наукове становлення.

Першим закладом, який почав плекати у Рудольфа Генріховича любов до науки стала класична гімназія-пансіонат «Святих Отців» ієзуїтів в м. Бонковіце (територія сучасної Львівської області). Висока педагогічна майстерність, яка була у вчителів-вихователів, дуже вплинула на світогляд Р.Г. Краєвського, адже «...там не було завуча, не було «окремо» вчителів та «окремо» вихователів. Вони одночасно виконували усі функції, тому

добре знали своїх учнів. Усі без виключення педагога були високоерудованими, любили дітей, свою професію і по-справжньому знали свою справу. Їх вирізняла від інших всесторонність знань. Відчувалося, що вони багато працюють над собою». [4, с.15].

Цей період навчання сформував у Рудольфа Генріховича високу педагогічну тактовність, мудрість, безсудність, стриманість та толерантність, які він проявляв, працюючи викладачем КДПІ імені О.М. Горького.

Не менший вплив на становлення Р.Г. Краєвського як педагога здійснило навчання у Психоневрологічному інституті у Петрограді в Росії, де він себе показав здібним учнем. Професорсько-викладацький склад був наповнений такими спеціалістами, які до праці ставилися з душею. Яскравим підтвердженням тому був викладач анатомії та фізіології, який виходив далеко за межі навчальної програми. Особистість цього педагога вражала Рудольфа Генріховича, адже він був і лікар, і біолог, і відмінний вчитель, який умів про складне говорити просто й гранично доступно [4, с.46]. Якщо проводити паралель між вчителем анатомії й Рудольфом Генріховичем, можна сказати, що згодом і Р.Г. Краєвський став спеціалістом широкого профілю, який про складне говорив просто і його цікавило дуже широке коло проблем з різних галузей. Тож не дивно, що такий приклад для наслідування сформував у вченого широту світогляду.

Та «педагогічному» періоду життя вченого передувало «медичний». З літа 1920 року і до березня 1923 року Рудольф Генріхович працював старшим фельдшером у Київській вищій військовій школі, з 1924 до 1932 року на посаді фельдшера старшим лікарським помічником в Кирилівській психіатричній лікарні (нині – Київська міська клінічна психоневрологічна лікарня №1 імені І.П. Павлова) [1]. У 1926 році він пішов підвищувати наукову кваліфікацію на I-ї Київські Державні медичні курси та отримав звання лікарського помічника. На той час в Р.Г. Краєвського була вже й приватна лікарська практика [4].

У 1928 році Рудольф Генріхович вирішив подати документи в Київський медичний інститут, але його зрізали на вступних випробуваннях. Так, «медичний» період життя вченого почав поєднуватися із «педагогічним», адже з 1929 по 1932 рр., не полишаючи роботи Психіатричній лікарні у Києві, Р.Г. Краєвський здобував педагогічну освіту в Київському Інституті соціального виховання [2, 4].

З 1931 р. Р.Г. Краєвський паралельно працював вчителем фізичної культури в Київській школі для сліпих. По закінченні Інституту, в 1932 році Рудольф Генріхович був призначений на роботу в Київський дитячий будинок № 16 глухонімих дітей спочатку на посаду вихователя, а згодом – завідувача слухомовленнєвого кабінету, де працював до липня 1941 року, одночасно поєднуючи цю працю із роботою в військово-лікувальній експедиційній комісії [3, 4]. Працюючи в слухо-мовленнєвому кабінеті при Київській школі-інтернаті №6 для глухих дітей, куди був пізніше приєднаний Київський дитячий будинок № 16 глухонімих дітей, вчений уперше і почав проявляти свою педагогічну майстерність. Разом з Р.Г. Краєвським у тому кабінеті працював його товариш, оториноларинголог Є.М. Хоршак та завідувач закладу С.С. Гур'янов. Останній на заняттях часто жестами «читав» учням Жуля Верна «Діти Капітана Гранта», «Капітан Немо», «Політ на місяць» тощо. Такий підбір художньої літератури може сказати наскільки багатим і наповненим був світогляд колег Р.Г. Краєвського і його самого. Спочатку Рудольф Генріхович захоплено спостерігав за процесом. У нього була прекрасна зорова пам'ять. Крім того, що жестові знаки він запам'ятовував миттєво, Р.Г. Краєвський постійно цікавився етимологією того чи іншого знака. Таким чином він вивчав мову жестів. А з'ясовувавши походження жестового знака, міг сміливо внести поправки в його «зображення», уточнюючи його значення (семантику). Своїми експериментами, спостереженнями та міркуваннями з цього питання він ділився з директором закладу та брав активну участь в удосконаленні жестового мовлення, зокрема конструкції жестової фрази з можливістю більш широкого її застосування – введенням жестів-приймників, що дозволяли б Р.Г. Краєвському зробити розповідь за допомогою жестових знаків гранично еквівалентною словесному викладу тексту [4].

Через кілька місяців С. С. Гур'янов запропонував Р.Г. Краєвському помінятися ролями. Учні, які відвідували слухо-мовленнєвий кабінет знали, що Рудольф Генріхович трохи вмів спілкуватися жестами, коли йому це потрібно, вдаватися до пояснення якого-небудь абстрактного поняття за допомогою жестових знаків (головним чином шляхом їх зіставлення, розкриття значення слова на дуже великій кількості прикладів).

Під час перших спроб прочитання тексту учений говорив «усім тілом», у нього виходив такий собі «пантомімічний» переклад. Учні це дуже сподобалося, адже Рудольф Генріхович широко використовував елементи інсценізації. Поступово, краще засвоївши жестове мовлення, він зменшував їхню кількість. Діти цілком адаптувалися до його «своєрідної манери» говорити мовою жестів. І навіть часто допомагали Р.Г. Краєвському, підказуючи потрібний за змістом жестовий знак. Це свідчило про те, що малеча його чудово розуміла [4].

Більша частина вчителів-сурдопедагогів були противниками таких «мімічних читань літератури», навіть вважали таку практику шкідливою для дітей. Міміка буде розвиватися, збільшуватиметься обсяг знань природознавчого і географічного матеріалу, а усне мовлення страждатиме, – доводили вони у якості аргументу. Та їхню думку Р.Г. Краєвський вважав гранично суперечливою. Через рік після таких позакласних позапрограмних читань художньої літератури в перекладі на мову жестів виявилось, що хоча слухачами читань

були учні різних класів (зокрема учні 5, 6, 7 та 8 класів), рівень їхнього словесного мовлення при описі деяких фрагментів (подій, відомостей, характеристики головного персонажа тощо) прочитаного твору здивували не тільки всіх педагогів, а й самого Р.Г. Краєвського та директора школи. У дітей значно покращилося словесне мовлення, особливо вміння конструювати фрази. Цю заслугу директор С.С. Гур'янов, звісно, приписав своєрідному перекладу Рудольфа Генріховича, який перекладав на мову жестів текст, конструюючи мімічні фрази повністю і цілком за законами (правилами) усного словесного мовлення. Велику роль зіграли також словнички з особливо складними словами, які Р.Г. Краєвський привчив дітей вести на уроках читання. Тож можна зробити висновок, що дані його педагогічного експерименту виявилися переконливими. Крім мовлення, в учнів значно покращилася поведінка – діти порозумнішали, вивчаючи твори художньої літератури. [4].

Після такого успіху з ініціативи Рудольфа Генріховича був організований «Гурток усного мовлення», яким він керував за участі Н.А. Альтер. [3, 4]. Тут слід підкреслити ще одну передумову, яка вплинула на те, що на більш пізніх етапах наукової діяльності Рудольф Генріхович від сурдопедагогіки поступово перейшов до логопедії. Н.А. Альтер активно ділилася з Р.Г. Краєвським своїми знаннями, вітчизняним та зарубіжним логопедичним досвідом. Тож не випадково, коли Рудольф Генріхович працював у КДПІ імені О.М. Горького, у повоєнні роки і вирішувалося питання хто буде читати курс «Логопедія» на дефектологічному факультеті, вибір пав саме на нього.

Іншою передумовою становлення Р.Г. Краєвського як логопеда був період з 1937 року до 1941 року, коли він за сумісництвом працював консультантом-методистом з логопедії при відділі шкіл для глухих в Центральному науково-методичному кабінеті спеціальних шкіл Народного Комісаріату Освіти УРСР [3, 4].

Першою офіційною науковою роботою, яка згадується у додатку до особової справи вченого — переліку публікацій доцента Р.Г. Краєвського — була стаття «Про розвиток слуху і мови в глухонімій дитини в умовах позашкільної роботи» (Київ, 1940 рік) [1].

Після «педагогічного» періоду життя через воєнні події Р.Г. Краєвському довелося змінити свій профіль на «медичний». Тож наступним етапом життя вченого, який вплинув на його наукове становлення, була робота в спеціалізованому евакуаційному шпиталі на базі ЛОР-клініки Харківського медичного інституту [1]. Рудольфу Генріховичу доводилося працювати із псевдосурдомутизмами у хворих, які, як правило, поєднувалися з афонією функціонального походження.

Наприкінці 1942 року Рудольф Генріхович почав вести записи про хід реабілітації своїх хворих. Фактично в той же час, спільно з професором Г.А. Цукерманом була підготовлена наукова стаття «Функциональные расстройства слуха и речи травматического происхождения» [1, 4], в якій дослідники висвітлили свій досвід роботи з хворими у збірнику наукових праць з оториноларингології. На початку 1943 року Р.Г. Краєвський приступив до збору матеріалу з теми: «Афазії при закритих і відкритих травмах черепа» [4]. Написав план-проспект, почав готуватися до написання кандидатської дисертації, яку пізніше й захистив. Проте вона була присвячена зовсім іншій темі.

«Медичний» етап Р.Г. Краєвського поступово знову змінився «педагогічним». З 1944 року до 1954 року він працював на посаді штатного інспектора-методиста шкіл для глухих відділу спеціальних шкіл для дітей з порушенням слуху та мовлення Міністерства освіти УРСР та ще за сумісництвом – на посаді старшого наукового співробітника Інституту дефектології [1, 5].

Та пропрацювавши трохи більше десяти років у Міністерстві освіти та науки, Р.Г. Краєвський розпочав викладацьку діяльність у КДПІ імені О.М. Горького. На той час дефектологічний факультет при КДПІ імені О.М. Горького складався з двох відділів: мовно-літературного та природничо-географічного. Більшість дисциплін були забезпечені програмами, за винятком підручників зі спеціальних дисциплін: основи дефектології, спеціальної педагогіки, спеціальної психології та спеціальних методик, зазначається в архівних матеріалах [6]. В Інституті були зовсім відсутні дидактичні матеріали: письмові прилади для письма сліпих (дошки Брайля), азбука для глухонімих (дактилологія), приладдя для виправлення порушень мовлення (зонди, шпатель). Для читання курсу «Логопедія» через відсутність власних спеціалістів доводилося запрошувати лекторів з Москви [5].

Спираючись на записи у трудовій книзі Р.Г. Краєвського, лише з жовтня 1949 року він почав працювати викладачем спеціальної педагогіки та логопедії в КДПІ імені О.М. Горького на кафедрі спеціальної педагогіки (Наказ №756а від 2 жовтня 1949 року). Однак в окремих архівних даних про викладацьку діяльність Р.Г. Краєвського говориться вже з 1946 року [1], а він сам у «Життєвому шляху» [4] говорить про 1945 рік. В інших архівних документах серед переліку дисциплін, які читалися на дефектологічному факультеті зазначається, що «Логопедія» для студентів 3 курсу у 1945 році читав викладач Р.Г. Краєвський [5].

Сьогодні відсутність необхідного запису у трудовій книзі вченого можна списати на важкий повоєнний час, де пріоритетними завданнями були не записи, а реальний стан справ. Тому за точку відліку, коли за сумісництвом Рудольф Генріхович почав викладати на дефектологічному факультеті будемо вважати саме 1945 рік.

Протягом 1946 року та кількома роками пізніше як інспектор-методист Р.Г. Краєвський активно їздив у відрядження в різні куточки України. Основною метою поїздок було надання методичної допомоги вчителям, вихователям, сурдопедагогам шкіл глухонімих. Методичні семінари, на яких виступав Рудольф Генріхович, проходили успішно, адже науковець, окрім загального інспектування стану навчально-виховної роботи, активно розповідав про нові напрямки в сурдопедагогіці, методи та методичні прийоми у роботі над формуванням мовлення глухих дітей. Також часто на семінарах демонстрував індивідуальні заняття з учнями з розвитку мовлення. На прохання міг легко показати різницю ступеня труднощів декодування комунікації подій і комунікації відносин по Г. Сведеліусу, розуміючи які складні питання він виносить на обговорення [4]. Тут вважаємо за потрібне підкреслити те, що Р.Г. Краєвський активно цікавився вивченням психо- та нейролінгвістики і був одним із перших, хто почав проводити лінгвістичне обстеження дитини з вадами слуху і першим, хто цей вид обстеження запровадив у вітчизняній логопедії.

У 1952 році вступив до аспірантури та здав кандидатський мінімум. До осені 1954 року Рудольф Генріхович поєднував посаду інспектора-методиста з викладацькою діяльністю, та 1 листопада цього ж року перейшов на постійне місце роботи на кафедру спеціальної педагогіки в КДПІ імені О.М. Горького на посаду викладача спеціальної педагогіки та логопедії, про що є відповідний запис у трудовій книзі ученого (Наказ 573а від 26.10.1954 р.). У 1955 році Рудольф Генріхович був обраний на посаду старшого викладача [1, 4]. Протягом 1955-1956 рр. Рудольф Генріхович упорядковував науковий матеріал та працював над бібліографією для кандидатської дисертації. У 1957 році поставив педагогічний експеримент у двох школах для глухонімих дітей: Київській та Чернігівській. Використав також і матеріал довоєнних років з часу роботи в слуховому кабінеті. У цьому ж, 1957 році, завершив роботу на тему: «Методика слухової роботи в школі глухонімих» [1, 4]. Захист дисертації відбувся в лютому 1957 року в Москві [1].

Працюючи над темою дослідження, Рудольф Генріхович опублікував кілька невеликих статей «Недостатки речи у детей школьного возраста и основные принципы логопедической работы» (1946 рік), «Фонетическая речь глухих и глухонемых» (1947 рік) [1]. Про рукописи цих статей Рудольф Генріхович згадав у переліку своїх наукових публікацій, але не вказав ні номер ні назву видання, куди були подані рукописи. Тому нам не вдалося знайти згадані праці вченого серед опублікованих друкованих видань.

У «Звіті про роботу КДПІ імені О.М. Горького за 1947-48 н.р.» зазначається, що «дефектологічний факультет забезпечувався викладачами для читання загальноосвітніх і загально-педагогічних дисциплін відповідними кафедрами Інституту та спеціальними дисциплінами, кафедрою спеціальної педагогіки: загальну патологію та психопатологію викладає – професор М.М. Перельмутер, логопедію – викладач Р.Г. Краєвський [5, с.12]. Крім «Логопедії», Рудольф Генріхович піл час роботи в Інституті читав також «Клініку олігофренії» [4], «Ручну працю з методикою» та «Методику слухової роботи» [1, 2].

У цей період Рудольф Генріхович активно проявив себе і в науковій роботі. Про це можуть свідчити посібники, які один за одним виходили з-під пера ученого – «Батькам глухонімої та оглухлої дитини», «На допомогу інвалідам вітчизняної війни з порушенням слуху і мови» [1, 3], інші.

Звісно, тому сприяло і те, що у перші повоєнні роки йому як інспектору-методисту по роботі доводилося часто їздити Україною, займаючись відновленням спеціальних шкіл. Він доклав чимало зусиль для розбудови державної системи піклування про дітей з особливими потребами, для створення спеціальних установ для них і розумів, що не лише спеціалістам, а й батькам потрібна відповідна література, якої вкрай бракувало.

У звіті про науково-дослідну роботу кафедри за 1949 рік зазначається, що цього року Р.Г. Краєвський підготував до друку статтю «Вади мовлення та їх виправлення» в журнал «Радянська школа» [1], яка побачила світ роком пізніше. В цей же період Рудольф Генріхович згадає ще два рукописи статей – «Психоречевая работа в школах глухонемых» та «Недостатки речи у детей школьного возраста и их исправление». Проте не вказує видання, куди планувалося подавати до друку статті. З цієї причини нам не вдалося знайти означені публікації.

Через рік, в 1951 році, побачила світ інша праця вченого – брошура «На допомогу батькам дітей з розладами мови» [4].

У 1954 на курсах лекцій зі слухової роботи з використання та розвитку залишкового слуху в учнів шкіл для глухих дітей, які проводилися для сурдопедагогів у Харкові, трапилася одна цікава історія, про яку згадає у «Життєвому шляху» Рудольф Генріхович. Директор школи для розумово відсталих дітей прямо під час курсів звернувся до Р.Г. Краєвського з проханням проконсультувати ученицю 1 класу його школи, щоб визначити ступінь її розумової відсталості, бо до цього висновки інших спеціалістів розходилися між собою. Вчений погодився привселюдно обстежити дитину та після ретельного всебічного обстеження, дійшов висновку, що у дитини помірна розумова відсталість з яскраво вираженим недорозвитком мовлення. Директор був неймовірно вдячний Р.Г. Краєвському.

Окремо треба сказати, що під час цього випадку директор школи звернувся до Рудольфа Генріховича «як до голови медико-педагогічної консультації при дефектологічному факультеті» Київського педагогічного

інституту імені О.М. Горького [4, с.94]. Однак більше ні в яких офіційних документах ні Рудольфа Генріховича, ні в архівних джерелах інформацію про те, що Р.Г. Краєвський був головою медико-педагогічної консультації не підтвердили. Вся справа у тому, що означена комісія існувала на громадських засадах і була консультативним центром при дефектологічному факультеті, куди могли звернутися батьки за допомогою. Спеціалістами даної консультації були викладачі дефектологічного факультету, а зверталися до фахівців батьки й діти не лише з Києва, а й усієї України.

У Наказі по Міністерству освіти УРСР № 281 від 16 травня 1955 року «Про створення секції спеціальної педагогіки при Методичній раді Міністерства освіти УРСР» зазначається, що «для апробації і розгляду навчально-методичних посібників для спеціальних шкіл-інтернатів необхідно створити методичну секцію педагогіки при Методичній раді Міністерства освіти УРСР» у складі 10 осіб. Головою секції назначити викладача дефектологічного факультету Р.Г. Краєвського [2, с.14]. Це був ще один ішз напрямків діяльності вченого. Адже окрім викладацької діяльності, Р.Г. Краєвський вів і активну науково-методичну роботу.

Зокрема, у звіті про навчально-методичну та науково-дослідну роботу кафедри спеціальної педагогіки за 1957-58 н.р. зазначається, що протягом року кафедрою було проведено ряд заходів, направлених на поліпшення навчальної роботи. Зокрема були застенографовані лекції викладачів кафедри, серед яких лекція Р.Г. Краєвського на тему «Афазии и аллалии» [2]. У цьому ж звіті зазначається, що з за участі Р.Г. Краєвського було складено нові навчальні плани для дошкільного та дефектологічного заочного відділення.

Інший приклад – «Звіт про науково-дослідну роботу кафедри за 1958 рік», де зазначено, що Рудольф Генріхович «працював над науковою темою «Робота над вимовлянням у 3-4 класах школи для глухонімих дітей», що є продовженням теми дослідження, яку вчений виконував в 1957 році. Робота є логопедичним посібником для вчителів і вихователів шкіл глухонімих, а також для студентів-дефектологів. У ній дається велика кількість різноманітного дидактичного матеріалу для роботи над вимовлянням на уроках і в позакласній роботі», – зазначається у звіті. [2, с.2]. Скоріше за все, можемо припустити, що науковець не встиг підготувати означений посібник, тому що серед друкованих видань автора він більше не згадується і така наукова праця не зустрічається в жодному із бібліотечних та архівних фондів м. Києва.

Говорячи про загальний стан справ на дефектологічному факультеті у повоєнні роки, зокрема про курс «Логопедія», довгий час студенти не були забезпечені профільною літературою. Відсутні були посібники українською мовою, а російськомовні видання були наявні в обмеженій кількості, зокрема це книги Г.Д. Неткачева «Клиника и психотерапия заикания» (1913р.), Е.Фрешельса «Заикание» (Москва 1931р.). Значно пізніше з'явився підручник М.Є. Хватцева «Логопедия» (1959 р). Українського підручника «Логопедія» довгий час не існувало [4].

Цей недолік Рудольф Генріхович намагався виправити. Зокрема, у звіті про роботу кафедри спеціальної педагогіки за 1959 рік зазначається, що кафедрою було заплановано виконання 5 тем, однією з яких є підручник «Логопедія» під редакцією Р.Г. Краєвського. Далі говориться, що: «Логопедія» «...виконана і надіслана до видавництва, на кафедрі не обговорювалася» [6, С 7].

Не відомо з яких причин, але книга саме з такою назвою не була надрукована. Та роком пізніше, у 1960 році світ побачила інша праця вченого – посібник для студентів та педагогів «Порушення мови та їх усунення» [4], який довгий час залишався єдиним україномовним підручником та був справжньою настільною книгою кількох поколінь логопедів, а сам вчений довгий час – єдиним педагогом, який читав студентам курс логопедії.

Так склалися обставини, що після захисту дисертації лише до 1959 року Р.Г. Краєвський працював на дефектологічному факультеті на посаді доцента кафедри спеціальної педагогіки. У цьому ж році пішов на пенсію за власним бажанням (наказ №672 від 29 вересня 1959 року) [1].

Незабаром після того, як Рудольф Генріхович пішов на пенсію, на самому факультеті трапилися зміни. 15 грудня 1959 року в КДПІ імені О.М. Горького при дефектологічному факультеті була утворена окрема кафедра – дефектології [1]. До цього її члени входили до кафедри спеціальної педагогіки.

Будучи на пенсії, активно продовжував займатися науковою й творчою діяльністю, його продовжували запрошувати на роботу в КДПІ імені О.М. Горького для читання лекцій та курсів підвищення кваліфікації на умовах погодинної оплати [1]. Вчений і далі активно цікавився проблемами логопедії та сурдопедагогіки, продовжував писати наукові статті та більше уваги почав приділяти художній справі, завдячуючи власній наполегливій праці, невгамовному бажанню творити та професійній підтримці свого зятя-художника Федора Ковальова.

Так, у «Довідці про перевірку роботи кафедри дефектології за лютий 1960 року» зазначається, що протягом 1959/60 н.р. кафедрою в різних збірниках і журналах опубліковано 15 статей обсягом 6 друкованих аркушів. У звітному періоді згадується й підготовлена до друку стаття Р.Г. Краєвського «Порушення письма і читання в учнів 1-2 класів». Однак, чи побачила вона світ, нам не вдалося дізнатися, бо автор не вказав видання, куди саме була надіслана стаття. Можемо припустити, що згадана публікація таки побачила світ, але лише за назвою, знаючи лише приблизні роки, коли означена стаття мала вийти з друку, нам не вдалося її відшукати.

У 1964 році вийшла інша фундаментальна праця вченого із сурдопедагогіки – «Мова жестів глухих» – унікальний посібник з вивчення дактильного та міміко-жестового мовлення, більшу частину якого складає словник міміко-жестового мовлення українською мовою [4]. Останньою публікацією вченого стала стаття «О подходе к проблеме заикания» в журналі «Дефектологія» № 5 за 1976 рік.

Тож підводячи підсумки про наукову діяльність вченого, можна сказати, що аналіз архівних матеріалів та рукопису вченого [4] дав нам змогу простежити плавний перехід Рудольфа Генріховича від проблем сурдопедагогіки до теорії та практики логопедії та зміну його «медичних» і «педагогічних» періодів. Значна частина наукових надбань вченого досі залишається невідомою через те, що автор не вказав видання та роки, куди були надіслані наукові статті. Єдиним джерелом, звідки можна було дізнатися про долю наукових рукописів ученого – це його нарис «Життєвий шлях» [4], однак він його дописав лише на того періоду життя, коли почав працювати в КДПІ.

Та незважаючи на те, що значна частина праць Р.Г. Краєвського залишилася рукописами і до сьогодні не була частиною спадщини української дефектології, його найбільш відомі праці — «Порушення мови та їх усунення» та «Мова жестів глухих» — довгий час були першими україномовними виданнями з дефектології та настільними книгами спеціалістів-дефектологів.

Література

1. Державний архів міста Києва – Ф.Р-346.- Оп. 5. – Книга 206. – 49 арк.
2. Державний архів міста Києва – Ф.Р-346.- Оп. 2. – Книга 3091. – Арк. 1-25.
3. Краевский Р.Г. К 80-ти летию со дня рождения // Дефектология. Научно-методический журнал Академии педагогических наук СССР / Р. Г. Краевский — М.: Педагогика, 1977. — №4. — С.93.
4. Краевский Р.Г. Мой жизненный путь. Рукопись [з особистого архіву Рудольфа Генріховича Краєвського]. – Ворошиловград, 1977-1979. – 137с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та органів державного управління України – Ф.166. – Оп.15. – Спр.307. – 213 арк.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та органів державного управління України – Ф.166. – Оп.15. – Спр.957. – Арк.179.

References

1. Derzhavnyy arhiv mista Kyjeva – F.R-346.- Op. 5. – Knyga 206. – 49 ark.
2. Derzhavnyy arhiv mista Kyjeva – F.R-346.- Op. 2. – Knyga 3091. – Ark. 1-25.
3. Kraevskij R.G. K 80-ti letiju so dnja rozhdenija // Defektologija. Nauchno-metodicheskij zhurnal Akademii pedagogicheskikh nauk SSSR / R. G. Kraevskij — M.: Pedagogika, 1977. — №4. — S.93.
4. Kraevskij R.G. Moj zhiznennyj put'. Rukopis' [z osobistogo arhivu Rudol'fa Genrihovicha Kraevskogo]. – Voroshilovgrad, 1977-1979. – 137s.
5. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshchyh organiv vlady ta organiv derzhavnogo upravlinnja Ukrainy – F.166. – Op.15. – Spr.307. – 213 ark.
6. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshchyh organiv vlady ta organiv derzhavnogo upravlinnja Ukrainy – F.166. – Op.15. – Spr.957. – Ark.179.

Козинець О.В. Науково-педагогічна діяльність Р.Г. Краєвського.

У статті йде мова про науково-педагогічну діяльність представника плеяди вчених-дефектологів, який жив і працював протягом ХХ століття – кандидата педагогічних наук, доцента Рудольфа Генріховича Краєвського. Висвітлено кілька важливих етапів, які вплинули на його наукове становлення. Зокрема, говориться про період навчання Р.Г. Краєвського: в гімназії-пансіонаті «Святих Отців» ієзуїтів в м. Бонковіце – перший заклад, де почалося формування наукового світогляду Рудольфа Генріховича та про Психоневрологічний інститут в Петрограді. Окреслено «педагогічний» період науковця, який охоплює довоєнні роки – робота в слухо-мовленнєвому кабінеті при Київській школі-інтернаті №6 для глухих дітей та післявоєнний – 1944 - 1954 роки, коли Р.Г. Краєвський працював на посаді штатного інспектора-методиста шкіл для глухих відділу спеціальних шкіл для дітей з порушенням слуху та мовлення Міністерства освіти УРСР та старшим науковим співробітником Інституту дефектології. Починаючи з 1945 року і офіційно до 1969 року Р.Г. Краєвський працював викладачем на дефектологічному факультеті КДПІ імені О.М. Горького. «Медичний» період життя Р.Г. Краєвського охоплює час роботи в спеціалізованому евакуаційному шпиталі на базі ЛОР-клініки Харківського медичного інституту при Чкалівському обласному відділі охорони здоров'я (1941–1944 рр.), де він працював із хворими з псевдосурдомутизмами, які поєднувалися з афоніями функціонального походження. Також здійснено огляд опублікованих та невідомих наукових праць ученого.

Ключові слова: КДПІ імені О.М. Горького, Інститут дефектології, дефектологічний факультет, кафедра спеціальної педагогіки, логопедія, сурдопедагогіка, порушення мови, мова жестів, лікар-фельдшер, кандидатська дисертація.

Козинець А.В. Научно-педагогическая деятельность Р.Г. Краевского.

В статье идет речь о научно-педагогической деятельности представителя плеяды ученых-дефектологов, который жил и работал в течение ХХ века — кандидата педагогических наук, доцента Рудольфа Генриховича Краевского. Освещено несколько важных этапов, которые повлияли на его научное становление. В частности, говорится о периоде обучения Р.Г. Краевского: в гимназии-пансионате «Святых Отцов» иезуитов в г. Бонковице — первом заведении, где началось формирование научного мировоззрения Рудольфа Генриховича и о Психоневрологическом институте в Петрограде. Очерчены «педагогический» период ученого, который охватывает довоенные годы (работа в слухо-речевом кабинете при Киевской школе-интернате №6 для глухих детей) и послевоенный -- 1944 - 1954 годы, когда Р.Г. Краевский работал на должности штатного инспектора-методиста школ для глухих отдела специальных школ для детей с нарушением слуха и речи Министерства образования УССР и старшим научным сотрудником Института дефектологии. Начиная с 1945 года и официально до 1969 года Р.Г. Краевский работал преподавателем на дефектологическом факультете КДПІ имени

А.М. Горького. «Медицинский» період життя Р.Г. Краєвського охоплює час роботи в спеціалізованому евакуаційному госпиталі на базі ЛОР-клініки Харківського медичного інституту при Чкаловському обласному відділі охорони здоров'я (1941-1944 гг.), де він працював з больними с псевдосурдомутизмами, які поєднувалися з афоніями функціонального походження. Також зроблено огляд опублікованих і невідомих наукових праць вченого.

Ключеві слова: КГПІ імені А.М. Горького, Інститут дефектології, дефектологічний факультет, кафедра спеціальної педагогіки, логопедія, сурдопедагогіка, порушення мови, мова жестів, лікар-фельдшер, кандидатська дисертація.

Kozynets O.V. Research and teaching activities of Rudolf Krajewski.

The article describes scientific and educational activities of defectology scientists, who lived and worked during the 20-th century, candidate of Pedagogical sciences, associate professor Rudolf Genrikhovich Krajewski. The article depicts several important stages, which influenced his scientific development. In particular, refers to the period of study of Rudolf Krajewski in boarding gymnasium "The Church Fathers" in Bonkovitse town - the first institution where the scientific range of interests of Rudolf Genrikhovich began to form; and in the Neuropsychiatric Institute in Petrograd. It is outlined the "teaching" period of scientist, which covers pre-war years - work in Kyiv hearing and speech boarding school №6 for deaf children; and postwar - 1944 – 1954, when Rudolf Krajewski worked as a full-time inspector of schools for the deaf in department of special schools for children with hearing and speech problems of the Ministry of Education of the USSR; and as a senior staff scientist of the Defectology Institute. Since 1945 and until 1969 (officially) Rudolf Krajewski worked as a lecturer at the Defectology faculty in KSPI named after M. Gorky. The "Medical" period in life of Rudolf Krajewski lasted while he was working in specialized evacuation hospital at the ENT clinic of the Kharkov Medical Institute in Chkalivskiy Regional Health Department (1941-1944). There he worked with patients with pseudosurdmutisms combined with aphonias of functional origin. The review of published researches and unknown works of scientist is also made in the article.

Keywords: KSPI named after M. Gorky, Institute of Defectology, Defectology, department, Special Pedagogy department, speech therapy, deaf-and-dumb pedagogy, speech problems, sign language, physician assistant, PhD thesis.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 20.10.2014 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Синьов В.М.

УДК / 376: [001.89:378-057.4]

ЗВ'ЯЗОК НАУКОВОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧІВ, СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ І ДОКТОРАНТІВ КАФЕДРИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ З ДІЯЛЬНІСТЮ ЇЇ НАУКОВИХ ШКІЛ

Колесник І. П.

кандидат педагогічних наук, професор

Перша в історії вищої дефектологічної освіти України фахова кафедра, кафедра психокорекційної педагогіки (спеціальної педагогіки, дефектології, олігофренопедагогіки) справедливо вважається родоначальницею всіх фахових кафедр Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова. Саме на кафедрі психокорекційної педагогіки зародилися та акумулювалися найкращі наукові традиції: тут розпочинали діяльність і своє наукове становлення провідні вітчизняні вчені-дефектологи. На тлі їх життєвого і науково – творчого шляху прослідковується історія розвитку теорії психокорекційної педагогіки, організація, структура та зміст вищої дефектологічної освіти, тенденції становлення сучасної системи корекційного навчання і виховання дітей із особливостями психофізичного розвитку у ХХ та на початку ХХІ століття.

Кафедра психокорекційної педагогіки здійснює наукову роботу за напрямом «Навчання, виховання, корекція та соціалізація дітей з порушеннями психофізичного розвитку».

Наукова проблема кафедри : «Розвиток теорії і практики корекційної психопедагогіки на сучасному етапі».

Наукова тема: «Внесок викладачів кафедри психокорекційної педагогіки у розвиток історії сучасної корекційної освіти».

На кафедрі працюють 13 викладачів серед них: 2 доктори наук, професори, академіки НАПН України; 1 доктор наук, професор; 7 кандидатів наук, доцентів; 2 ст. викладача без наукового ступеня; 1 викладач. Питома вага викладачів вищої кваліфікації (76,9 %).

На кафедрі діють дві наукові школи маститих вчених-олігофренопедагогів, відомих не лише в Україні, а й в країнах ближнього зарубіжжя, а також Європи, Канади, США:

- наукова школа доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України В. М. Синьова, директора ІКПП НПУ імені М. П. Драгоманова;